

Yaz geldi de geçiyor bile... "Tatilde ne yapacaksın?" son günlerin en gözde sorusu. Bu soruya verebileceğimiz yanıt sayısı da o kadar az ki... Kimi zaman deniz kıyısındaki bir tatil beldesinde ya da bir tatil köyünde, bizim adımıza planlanmış, sıkıcı bir tatil programına uymamız gerekir. Bunun gibi, köyde yaşayan yakınlarımızı ziyaret de, hele yaşıtımız birileri yoksa, ilk birkaç günün ardından büyüsünü kaybeder. Çünkü bizim için 'tatil' demek olan 'yaz' sözcüğü bu tür yerlerde yaşayanlar için 'çalışmak' anlamına gelir. Tatili bir yere gitmeden evde geçirmekse en az öncekiler kadar sıkıcıdır. Geç saatlere değin televizyon izleyip, öğlene değin uyumaktan öteye geçemez. Aslına bakılırsa, tatilde ne yapacağımız konusunda tek başımıza karar veremiyor oluşumuz, işin belki de en hoşlanmadığımız yanı. Hep ailemize bağlıyız. Bu nedenle, bisiklet sırtında Torosları aşamıyoruz, bir sal yapıp ekvator çizgisine inemiyoruz, Yaralığöz dağı sırtlarından yamaç paraşütüyle Karadeniz'e uçamadığımız gibi Hawaii'de Kilauea volkanından yayılan lavların okyanusa ulaştığına da tanık olamıyoruz (kim bilir bir günde ne kadar su buharlaşıyordur).

Tatilde Sıkılmak İstemiyorum!

Yaşımızı başımızı alıp ekmek paramızı kazanana değin bu soruna köklü bir çözüm bulamayacağımıza göre, eldeki olanaklarla neler yapılabilir ona bakılmalı belki de. Size bayat bir fikir gibi gelebilir ama, küçük koleksiyonlar yapmak işe yarayabilir. Koleksiyon denince hemen akla pul, peçete ya da kartpostal koleksiyonları geliyor. Bunlar gibi, ancak daha kolay bulunabilecek, belki hemen hergün pek çok yerde karşılaştığımız fakat görmediğimiz nesnelerin de koleksiyonu olabilir pekâlâ. Kurutulmuş çiçekler, ağaç yaprakları, çakıltaşları, küçük şişelerde kumlar, böcekler, deniz kabukları gibi, dışarıda daha doğrusu doğada rastlayabileceğiniz pek çok şey geniş koleksiyonlar oluşturabilecek çeşitliliğe sahiptir aslında. Sözgelimi, kilometrelerce uzanan bazı plajlar irili ufaklı çakıl taşlarından oluşmuştur. İşin bir açıdan sevindirici başka açıdan sinir bozucu yanı plajı kaplayan bu çakıllardan her birinin bir diğerinden farklı görünüyor oluşu.

kehribar

kehribar çakılı

Mineral ya da kaya parçalarının aşınmasıyla oluşan sıradan çakıl taşları dışında, cam, seramik ya da porselen gibi insan yapımı maddeler de zamanla renkli bir çakıl görünümü alabilir. Sözgelimi kırılan meyve suyu şişesinin parçaları, keskin kenarları yuvarlaklaşana değin aşınır ve zamanla daha mat görünür (solda). Bunlar gibi çakıllı bir sahilde çok az da olsa kehribar çakıllarına da rastlamak olası. Binlerce yıl önce yaşamış cam gibi ağaçların reçinelerinin fosilleşmesiyle oluşan kehribar, parçalarak aşınabilir ve kahverengi bir çakıl taşına benzer. Oysa elinize aldığınızda benzer irilikteki bir çakıl taşına oranla daha hafiftirler.

Bunun gibi, her plaj ya da kumsaldaki çakıl ya da kum da birbirinden

farklıdır. Bunu görebilmek için, farklı yerlerden alacağımız

örnekleri küçük torbalara ya da cam şişelere koyarak daha sonra karşılaştırabilir ve aralarındaki farkı görebiliriz. Bir de her örneğe birer numara vererek, üzerlerine de nereden, ne zaman aldığımızı yazdığımız etiketler yapıştırırsak, koleksiyonumuz da oluşmaya başlar. Hatta bu iş için, bir defter tutsak (gözlem defteriniz olabilir bu...), örneği aldığımız bir bölgeyle ilgili gözlemlerimizi yazsak hiç de fena olmaz. (biliyoruz ki söz uçar yazı kalır.)

Bir büyüteç, bulduğunuz ilginç çakıl taşlarına ve kumlara daha yakından bakma fırsatı verir. Örneğin minicik kum tanelerini bir çakıl taşı gibi görmek gerçekten çok eğlencelidir. Hele bir de bakacağınız kum ya da çakıl taşını (örneğin) biraz suyla ıslatacak olursanız, renkler daha canlı bir hale gelir. Eğer küçük bir koleksiyon yapmayı düşünüyorsanız (ki bunu yaptığınıza pişman olmazsınız), yanınızda bazı malzemeler bulundurmanız gerekiyor. Kum örnekleri için küçük naylon torbalar ya da plastik tüpler (fotoğrafçılardan isteyebileceğiniz plastik film kutuları bu iş için idealdir), çakıl örnekleri için de küçük bez torbalar, gazete kağıtları ya da havallı naylonlar kullanılabilir. Böylece örneklerinizi numaralandırarak hem birbirine karışmalarını önleyebilir, hem de bulduğunuz yer ve zamanı üzerine not edebilirsiniz. Unutmadan evinizde koleksiyonunuz için bir yer ayırmanız gerektiğini de söylemek gerek. Bu yer dolabınızın bir çekmecesini ya da bir bölümüne olabilir. Kuyumculardan alabileceğiniz irili ufaklı

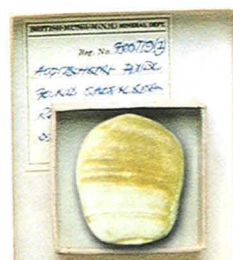
plastik tüp

gazete kağıdı

havallı naylon

naylon torba

küçük kutularsa, örneklerinizi her biri için hazırlayacağınız tanıtım etiketleriyle saklayabileceğiniz ve sergileyebileceğiniz yerlerdir. Önceden not aldığınız yer ve zaman gibi bilgileri bu etiketlere ve bu iş için ayıracağınız bir deftere numara sırasıyla yazarak sağlıklı bir koleksiyon oluşturabilirsiniz.

Disk biçimindeki yassı yuvarlak çakıl taşlarının su üstünde en iyi seken taşlar olduğunu hepimiz biliriz. Farklı renklerde olabilen bu tür çakıllar, daha çok tabakalar halinde kolayca ayrılabilen tortul ya da başkalaşım kayalardan türeyen çakıllardır.

Makina varsa fotoğraf çekip, yapabiliyorsak resmini bile çizebiliriz. Bunları gözlem defterinize yapıştırabilirsiniz. Çok da güzel olur.

Çakıl taşlarına geri dönecek olursak, eğilip yerden aldığınız, yuvarlaklaşmış her çakıl taşı yüzlerce hatta binlerce yılda oluşmuş olabilir. Çünkü her bir çakıl taşı aslında küçük bir kaya parçasının, çeşitli biçimlerde aşınmasıyla oluşmuştur. Örneğin, kıyıları

İri çakıl

yüzbinlerce yıldır döven dalgalar, kimi zaman çağıldayıp kimi zaman kıvrılarak akan akarsular hatta yeryüzünü (dağları, ovaları) okşayan rüzgâr bile, işinde usta ve etkili bir aşındırma aracıdır. Dalgalar bu işi kaya parçalarını kıyıya ve birbirine sürtüp çarparak yaparken, akarsular yatakları boyunca tabanda kilometrelerce sürükler.

Rüzgârın yöntemiye biraz daha farklıdır. Taşıdığı toz tanelerini kaya parçalarına çarparak onları aşındırır. Bu da bir kaya parçasının yuvarlaklaşabilmesi için neden çok uzun bir zaman geçmesi gerektiğini açıklıyor bir bakıma.

Çakıl taşlarıyla biblo ve mozaik yapalım

Bulduğunuz çakıl taşlarının biçimi ve rengi uygun olanlarını boyayarak biblolar yapabilirsiniz. Sözgelimi elinize alacağınız herhangi bir çakıl taşının biçimi, size bir balığı, bir kurbağayı ya da bir ağacı çağırıştırabilir. Bu çakılları boyayarak çağırıştırdığı şeylere dönüştürebilirsiniz. Bu iş için küçük tüplerde satılan yağlı boyalar ve biraz da yapıştırıcı yeterli olur. Çünkü yapmayı tasarlayacağınız bazı şeyler birkaç çakıl taşından oluşabilir. Parçaları boyadıktan sonra yapıştırmak daha iyi sonuç verir.

Bunun gibi topladığınız çakıltaşlarını renklerine göre ayırarak küçük mozaikler de yapabilirsiniz.

Derin olmayan genişçe plastik bir kap (örneğin bir yoğurt kabı ya da plastik bir tepsi olabilir...) ve biraz alçı işinizi görecektir. Ama alçının geç donanından olmasına dikkat edin. Alçıyı suyla karıştırdıktan sonra bir ya da iki santim kalığında kabın dibine serin.

Renklerine göre ayırdığınız çakıl taşlarını çamur kıvamındaki alçı içine batırarak tasarladığınız resmi yapmaya çalışın. Ancak alçı

donuncaya değin resminizi bitirmeniz gerektiğini unutmayın.

Bu iş için büyüklerinizden yardım alabilirsiniz.

orta irilikte çakıl

ince çakıl

çok ince çakıl

kum

Topladığımız örnekleri büyüklüklerine göre de sınıflandırabiliriz. Yapacağımız bu tür bir sınıflama, her örnek ile ilgili hazırladığınız etiketlere ve defterinize ayrıntılı bir bilgi olarak işleyebilirsiniz.

Bu arada, gökten düşmediğine göre, zaman ve aşındırıcılarla çakıl taşına dönüşen kaya parçalarının kaynağının ne olduğu sorusu gelebilir akla. Yanıtı çok basit: Eğer bir deniz kıyısındaysanız sırtınızı denize, eğer bir akarsu kenarındaysanız yüzünüzü akış yönünün tersi yöne döndüğünüzde, gördüğünüz alan kaynak alanın ta kendisidir. Yani çakılların kaynağı büyük oranda orasıdır. Bu da elinizde tuttuğunuz bir çakıl taşının, o hale gelmeden önce nasıl bir kayanın parçası olabileceği hakkında fikir verebilir. Aslında bu tür bir bilgiyi bize çakılın kendisi de verebilir kimi zaman. Örneğin kimi başkalaşım (metamorfik) kayalar, levhalar halinde ayrıldığından, bunlardan türeyen çakıllar da diğerlerine göre daha yassı olurlar.

Fosil içeren bir kumtaşı ya da kireçtaşı doğal süreçlerle parçalanmaya başladığında, bünyesindeki fosiller de kayadan ayrılırlar. Böylece her biri kendi başına aşınmaya devam eder. Bu tür çakıl taşlarını ayırt etmek güç olabilir. Bu nedenle şüphelendiğimiz çakıllara daha dikkatli bakarak, fosil olabileceğini gösterecek izler aramamız gerekir (solda). Bunlar gibi fosil olmayan yani bugün yaşayan canlılara ait kabuklar da parçalanıp aşınarak küçük çakıl taşlanıymış gibi görünebilirler (sağda).

Genellikle sarımsı beyaz ya da beyaz

renkli bir mermer gibi pürüzsüz yüzeyle olanlarsa büyük olasılıkla kuvars çakıllarıdır. Bu arada bulduğunuz herhangi bir çakıl ne kadar yuvarlaklaşmışsa, ona benzeyen fakat daha köşeli olanına oranla kabaca daha yaşlıdır diyebiliriz. Alacalı çakılların kökeniyse (ki buna anakaya da denir) genellikle kızgın magmadan gelen (magmatik) kayalardır. İçinde beyazlı siyahlı lekeler olan grimsi yeşil çakıllar için granitin, kırmızımsı çakıllar için de andezitin anakaya olduğu söylenebilir. Ender rastlanan siyah ya da kahverengiye çalan siyah ve üzeri delikli çakıllarsa, daha çok volkanik kayaların çakıllarıdır. Bunlara benzeyen ancak daha çok kırmızımsı olanlarsa kiremit ya da tuğla parçası olduğunu söyleyebiliriz.

tuğla çakılı

Magmatik bir kaya olan granit atmosferle yüzyüze geldiğinde, yüzlerce belki de binlerce yıl sürecek parçalanma ve ayrışma sürecinin başındadır. Mevsimler ve geceyle gündüz arasındaki sıcaklık farkı, yağmur ve rüzgâr, bu parçalanma ve ayrışmayı sağlayan doğal araçlardır. İri bir granit kütlesinden ayrılan parçalarsa akarsularla taşınırken, dalgalarla sürüklenirken ya da rüzgârın etkisiyle yuvarlaklaşarak çakıl taşına dönüşebilirler.

